

LA CRISI PATRIOTA DE 1811 I EL RADICALISME

MATIES RAMISA VERDAGUER¹
Universitat Autònoma de Barcelona

Lliurat el 26 de febrer de 2016. Acceptat el 22 de desembre de 2016

RESUM

L'article se situa en l'etapa central de la Guerra del Francès a Catalunya i fa referència a l'evolució política del Principat des de l'ascens del marquès de Campoverde a la Capitania General pel gener de 1811 fins a les acaballes d'aquest any. S'hi reflecteixen entre altres temes l'empenta dels sectors polítics radicals –que ja havien situat Campoverde al poder– i el seu intent d'influir en el govern de Catalunya a partir de l'interior mateix de la Junta Superior, la confrontació ideològica entre partides patriòtiques i exèrcit regular, el desordre existent al país després de la pèrdua de Tarragona, i la por a una revolució per part dels sectors moderats.

PARAULES CLAU

Guerra del Francès, Guerra de la Independència, Junta Superior de Catalunya, Campoverde, Luis Lacy.

The crisis of the patriots of 1811 and radicalism

ABSTRACT

This article covers the central period of the Peninsular War in Catalonia and refers to the political evolution of the Principality from the rise of the Marquis de Campoverde to the Captaincy General in January 1811 and up to

1. E-mail: mramisa@yahoo.com

the end of this year. The following are covered, among other things: the drive of radical political groups (which had already put Campoverde in power) and their attempt to influence the Catalan government from within the Superior Board, the ideological confrontation between the regular army and armed patriotic groups, the disorder in the country after the loss of Tarragona, and the fear of a revolution by moderate sectors.

KEYWORDS

Peninsular War, War of Independence, Superior Board of Catalonia, Campoverde, Luis Lacy.

El radicalisme més o menys revolucionari va aparèixer des de l'inici de la Guerra del Francès a molts pobles i ciutats de Catalunya. Sovint ho féu de forma poc articulada i no aconseguí l'objectiu de prendre el poder local, que romangué en mans dels moderats. Però la persistència dels seus intents va ser notable almenys fins a les acaballes de 1811.

Fou precisament aquest any quan algunes personalitats de l'àmbit radical van accedir a les més altes institucions del bàndol patriota del Principat, o hi van impulsar els seus candidats. Va ser arran de la forta crisi militar i política començada amb la pèrdua de Tortosa el 2 de gener de 1811 i culminada amb l'assalt napoleònic de Tarragona el dia 28 de juny. La intensa sotragada va esquerdar el domini que havien mantingut les elits conservadores. El present article vol exposar alguns fets i trajectòries poc coneguts en relació amb l'intent d'*assalt* al poder per part d'alguns elements extremistes en aquesta etapa crítica.

La ideologia dels personatges que podem qualificar genèricament de *radicals* era encara poc estructurada en sentit modern i poc homogènia. Es definien per un difús sentiment d'encapçalar el poble autèntic, d'oposar-se als rics i als poders constituïts, i de representar el patriotisme antifrancès més extrem. Llevat d'alguns, no han deixat un rastre doctrinal per a la posteritat que ens permeti analitzar el seu pensament.²

2. El tema del radicalisme durant la Guerra del Francès a Catalunya ha estat esmentat entre d'altres per Antoni MOLINER PRADA (1989), *La Catalunya resistent a la dominació francesa (1808-1812)*, Barcelona, Edicions 62, p. 41-62, i pel mateix Antoni MOLINER PRADA (2007), *Catalunya contra Napoleó*, Lleida, Pagès Editors, p. 92 i 111 i *sq*; Josep FONTANA (2008), *La Guerra del*

El radicalisme revolucionari durant la Guerra de la Independència el personificaven individus de la classe baixa o mitjana, però tenia connexions amb alts nivells de l'administració, de la judicatura, de l'exèrcit i de l'Església. Per exemple, el magistrat Vicente Ocampo s'encarregà de defensar Antoni Giralt –que acompanyat d'una dotzena d'homes havia assassinat el governador de Manresa i diversos presos a principis de juliol de 1808–, tot comparant la seva actuació amb la sagrada insurrecció de Daoiz i Velarde a Madrid, i amb els incidents de Cadis contra el marquès de Villel.

També, el gener de 1809, el capità Ramón Gómez dirigí un moviment subversiu a Lleida que pretenia apoderar-se de la ciutat, canviar-hi les autoritats i assassinar en massa els presoners francesos; el moviment es va estendre a alguns pobles de les rodalies, i en foren víctimes cinc persones acusades abans de traïció. D'altra banda, dins l'administració municipal de les localitats hi havia sovint personatges que xocaven impetuosament amb la majoria moderada, com l'alcalde major d'Igualada Agustí Alberch –que va acabar marginat del consistori– o els escrivans de l'Ajuntament de Tortosa –Sebastià Caparrós– i de Tarragona –Ramon Fàbregas.

L'estament religiós no escapà del radicalisme, com ho demostren un bon grapat de casos entre els frares i el baix clergat, però també algun en nivells superiors, com el canonge de la catedral de Tortosa Josef Roset, el qual l'any 1810 fou empresonat per O'Donnell i després enviat a Mallorca. El pare felipó Antoni Coris,³ de l'oratori barceloní de Sant Felip Neri, es convertí en un autèntic líder moral revolucionari i aconseguí promoure els aldarulls a Reus i a Tarragona que a principis de 1811 portaren el general Luis González Torres, marquès de Campoverde, a la Capitania General del Principat.

La historiografia ha catalogat el pare Coris d'home apassionat i turbulent, un autèntic conspirador i activista romàntic, molt apreciat pel poble per la seva dedicació als malalts i pobres. Havia presentat diversos plans per alliberar Barcelona i Montjuïc dels francesos, que van ser desestimats. Ell va justificar sempre

Francès (1808-1814), Barcelona, Pòrtic, p. 10-11 i 20-21; Ronald FRASER (2006), *La maldita guerra de España*, Barcelona, Crítica, p. 228 i altres; Maties RAMISA (2008), *Polítics i militars a la Guerra del Francès (1808-1814)*, Lleida, Institut d'Estudis Ilerdencs, p. 60-78.

3. Sobre el pare Antoni Coris, natural d'Arenys de Mar, prevere de l'Oratori de Sant Felip Neri de Barcelona, tresorer i director general interí de la Direcció de Hospitales, vegeu les referències que apareixen a Antonio MOLINER (2011), *Tarragona (mayo-junio de 1811), una ciudad sitiada durante la Guerra del Francés*, Madrid, CSIC, p. 111 i sq.

la seva actuació pel desig d'obeir la voluntat del poble. L'historiador José Gómez de Arceche escriví sobre Coris: «Mejor que sacerdote [era] campeón y corifeo de toda empresa revolucionaria con traeres y elocuencia de un guerrillero feroz, ejercía allí de orador patriota y desatinado proyectista [...]».⁴

Com s'ha vist, les intervencions de personatges revolucionaris o radicals van ser constants a Catalunya durant la primera etapa de la guerra fins al 1811, època en la qual hi havia un cert buit de poder i el règim polític encara estava per definir. A partir de la publicació de la Constitució de 1812 les coses van canviar; en aparença, el futur del país es va aclarir i disminuí l'anarquia legal i institucional, per bé que no la crisi econòmica ni la militar. En aquestes condicions, l'actuació dels revolucionaris contra el sistema establert era més difícil i de fet innecessària, donat que eren els liberals els qui detenien el poder. Més aviat s'hi va produir una contraofensiva conservadora.

Una cosa similar va ocórrer a la resta d'Espanya. La insurrecció popular inicial va causar molts assassinats de presoners i d'autoritats, com a València, a Granada, a Màlaga i a Cadis. A Sevilla també es desencadenaren diverses revoltes, i els avalots sovintejaren a Cadis, a València, a Granada i en altres ciutats al llarg de la primera etapa de la guerra.⁵

Els grups radicals compartien les idees de reforma de les elits catalanes. De fet, era probablement una fracció d'aquestes elits la que els dirigia. Però volien portar els canvis més enllà. El seu capteniment no responia només a una mera desconfiança envers les autoritats constituïdes, o tan sols al desig d'organitzar un exèrcit basat en les partides irregulars i no en una disciplina rígida.⁶ Al meu parer, aquests grups es distingien per dues qüestions essencials: la constant apel-

4. José GÓMEZ DE ARTECHE (1868), *Guerra de la Independencia*, tom X, p. 186-187. Citat per Antoni MOLINER (2011), p. 111.

5. Vegeu Emilio DE DIEGO [dir.] (2009), *El comienzo de la Guerra de la Independencia*, Ed. Actas, Madrid, p. 478-481, i el relat detallat dels avalots i conspiracions que escriví el comte de Toreno en la seva famosa obra; vegeu José María QUEIPO DE LLANO Y RUIZ DE SARABIA (2008), *Historia del levantamiento, guerra y revolución de España*, Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, Madrid.

6. Com a detall no menor, cal esmentar el fet que el comandant de l'esquadró de la flota britànica a les costes catalanes, el capità Edward Codrington, simpatitzava amb les idees dels extremistes i va trencar sorollosament amb el capità general Luis Lacy quan aquest va negar-se a un «armament general del poble» i va obligar les partides guerrilleres que operaven a Catalunya a integrar-se a l'exèrcit regular.

lació a una suposada voluntat popular trencadora amb l'ordre establert, i l'ambició de prendre el poder.

De tota manera, l'ocupació del poder hauria d'esperar. Els revolucionaris no comptaven amb el suficient suport social per aconseguir-ho. En les crítiques circumstàncies dels primers anys de la guerra, la prioritat de la gent era resistir el francès; no convenien les divisions internes. Per això els radicals havien estat apartats dels òrgans de poder local i ho serien de la Junta Superior de Catalunya. Sí que aconseguien puntualment mobilitzar grups nombrosos al carrer –de vegades fent córrer el diner i els favors, com era pràctica habitual de tothom–, però això no era suficient. Es pot dir que el seu major èxit fou l'enlairament de Campoverde.

L'AMOTINAMENT A FAVOR DE CAMPOVERDE

Els amotinaments a favor del general Campoverde, dirigits per Coris i protagonitzats per un nombrós grup d'extracció popular, han estat descrits amb profusió per la historiografia i constituïren un veritable cop d'estat. Val la pena resseguir el canvi d'actitud dels dirigents catalans a través de les actes del Congrés de Tarragona, aleshores encara reunit.

Conegut el primer avalot del dia 3 de gener a Reus, el congrés reaccionà defensant l'ordre establert i blasmant la insurrecció. Va nomenar una comissió perquè es dirigís a aquesta ciutat, on «se había amotinado en el día de ayer un crecido numero de gentes, profiriendo expresiones bastantes para perturbar el orden público, y causar así males considerables á todo el Principado y al Exército que le defiende». També envià una altra comissió a Iranzo, general en cap provisional de Catalunya,⁷ «á manifestarle el sumo desagrado que le ha cabido con un suceso de tal naturaleza; que el Congreso sostendrá su Autoridad por ser la legítima, y que ha pensado dar á entender por medio de una comisión al Sr. Campoverde, que él mismo procure á manifestar al Pueblo de Reus su sumo desagrado».

El 6 de gener es produí un nou motí a Reus, que tornà a proclamar Campoverde i es dirigí en manifestació cap a Tarragona. Aleshores el capteniment

7. Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA), Documentació de la Junta Superior de Catalunya, Actes Congrés Tarragona, vol. 40, 3 de gener de 1811.

del Congrés va canviar radicalment. Coneguda la consistència del moviment revolucionari i el suport que tenia del mateix Campoverde, la resistència dels congressistes es desinflà.

En efecte, ara ja acceptaven que el comandament militar recaigués en Campoverde «por parecer que el Pueblo lo quiere». Espantat, el Congrés envià una comissió al comandant general Iranzo per manifestar-li «la necesidad que hay de que quando antes recayga el mando en dicho Marqués, pues de este modo se conseguiría la tranquilidad pública...». Van trobar Iranzo al llit, i aquest els digué que el comandament ja era en poder de Campoverde.

El congrés va anar més enllà. «Luego se ha tratado de la disolución del Congreso, ya por lo desconceptuados que están sus individuos, y ya por la desconfianza que injustamente tiene el Pueblo en él...». Ja que havia canviat el comandament militar per accontentar la gent, calia que també canviés la direcció política, i tothom hi va estar d'acord. Però calia dissoldre's «por los medios legítimos, por no convenir hacerlo de otro modo en las circunstancias del día». El Congrés demanà a Campoverde que el vingués a presidir per tractar de la seva dissolució, i aquest digué que ja l'avisaria.⁸

La gentada va irrompre al palau de l'arquebisbe de Tarragona, on la Junta Superior feia les sessions, i exigí la proclamació del marquès aquell mateix dia, mentre el palau era ocupat. La Junta –i Campoverde formalment– s'hi va resistir una mica, però al final va accedir i es va publicar el nomenament per escrit.⁹ A més, el poble va reclamar que les sessions de la Junta fossin a porta oberta, perquè la gent pogués dir-hi la seva.

Investit d'una aura popular, el marquès va actuar amb prepotència. Per mitjà d'un simple ofici va ordenar la desaparició del Congrés català, i féu arribar una nota a un dels seus principals dirigents, Andreu Oller, perquè abandonés Tarragona *ipso facto*. Va proclamar altivament:¹⁰

Las nuevas ocurrencias exigen un nuevo orden, mas expedición, mas actividad, menos dependencia en los Gefes, menos confusión de Autorida-

8. ACA, Documentació de la Junta Superior de Catalunya, Actes Congrés Tarragona, vol. 40, 6 de gener de 1811.

9. ACA, Documentació de la Junta Superior de Catalunya, Caixa 85, informe de 21 febrer de 1811.

10. ACA, Documentació de la Junta Superior de Catalunya, Actes Congrés Tarragona, vol. 40, 8 de gener de 1811. Citat també per MOLINER (1989), p. 80.

des, y fuera todo lo que pueda entorpecer ó retardar las providencias utiles. La confianza del Público, despues de la divina Providencia [...] me ha trasladado el mando de la Provincia, pues el Público será mi Juez, y solamente á mí se dirigirán sus miras.

Quan va arribar a Tarragona Carlos O'Donnell, el capità general designat per la Regència del regne, es va reunir al port un «gentío inmenso» de partidaris de Campoverde que l'impediren desembarcar. La Junta Superior de Catalunya va dimitir, i se n'escollí una de nova pel febrer; però el marquès va constituir una altra junta en qualitat d'assessora, aparentment amb les mateixes atribucions que la Superior, la qual la denuncià per il·legítima. La Junta del Principat informava a les Corts a mitjan febrer de 1811 que la situació a Catalunya era pitjor que mai per «las fermentaciones que se experimentan de algunos días á esta parte en muchos Pueblos del Principado, y que amenazan aun mayores males que los mismos enemigos».¹¹ Segons ella, el Principat passava per uns «apuros tan tremendos y que no se habían experimentado iguales en esta Provincia en todo el tiempo de la guerra».

A finals de febrer de 1811, la Superior valorava l'experiència de les sessions obertes:¹²

Las sesiones públicas y la Tribuna que esta Junta Superior tuvo que otorgar al pueblo el 17 del corriente, siguen todavía. En ellas continúa el pueblo desahogando sus sentimientos y proponiendo los planes de defensa, y proyectos de contribución dictados más bien por su ardor patriótico que por el conocimiento.

A l'agitació popular i la tensió entre el poder polític i el militar s'hi sumaven ara obertament les dissensions abans latents entre els militars de l'exèrcit patriota de Catalunya. Una facció dirigida pel brigadier Sarsfield donava suport al marquès, mentre que uns quants caps catalans –el baró d'Eroles, Joan Clarós i Francesc Milans– li negaven l'obediència i també es creaven partidaris entre el poble. La tibantor va arribar al punt que Campoverde destituí Milans pel març

11. ACA, Documentació de la Junta Superior de Catalunya, Caixa 85, informe de la Junta de 16 de febrer de 1811. MOLINER (2007), p. 111 i *sq.*

12. ACA, Documentació de la Junta Superior de Catalunya, Caixa 85, carta de 25 de febrer de 1811.

de 1811 i posteriorment l'arrestà. Aquesta situació de desintegració de l'aparell resistent facilitava l'avenç militar dels napoleònics.

El 2 de març es va iniciar un nou Congrés Provincial amb un diputat per Corregiment i un suplent, que va debatre durant un mes si s'havia d'acceptar o no la renúncia feta per la Junta Superior del Principat. L'esmentada dimissió era promoguda pels sectors radicals i desitjada pels mateixos vocals de la institució, que sospiraven per abandonar un càrrec extraordinàriament incòmode.

Per fi, el dia 30 de març el Congrés acceptà la renúncia de la Junta, però amb qualificades veus discrepants. Així, José Mariano de Cabanes, diputat del congrés per Cervera, no acceptava la dimissió de la Superior ja que no creia que la voluntat expressada per una «porción de ciudadanos» que van exigir sessions públiques representés la voluntat general del Principat. Cabanes afegia que en les instruccions que li havien donat els electors del seu corregiment, no hi havia res semblant a la renovació de la Junta Superior.

Joaquín Rey, diputat per Talarn, donava arguments legals per oposar-se a la dimissió en bloc de la Superior, donat que havia estat nomenada en base a una legislació i uns procediments que calia complir. Però a més «sería mucha importunidad la de entregar el timón á un piloto nuevo é inexperto, quando amenaza la más desecha borrasca». No són bons els canvis quan es necessita molta activitat, com en les circumstàncies actuals. A més, el diputat de Talarn¹³ «no confundirá jamás el grito de una porción de ciudadanos, con la voz majestuosa de la Provincia».

El dia següent, 31 de març, el Congrés Provincial va elegir els nous membres de la Junta Superior. Abans hi havia tretze vocals, un per a cada corregiment, però ara, atenent a la legislació estatal, només serien nou.¹⁴ Van sortir escollits Valentí Segura, comerciant de Copons; Esteve Pagès, notari de Granollers, que actuaria de secretari; Josef Amigant, comte de Fonollar; Bonaventura Marés, canonge doctoral de Tarragona; Francesc Sabartés, advocat natural de Conques; Marià Alegre i Aparici, baró de Castellet, que faria de vicepresident; Josep Batlle, propietari agrícola de la Selva del Camp; Pedro Alexandro de Larrard, i Baudili Brunells. Tres dels vocals nomenats eren suplents dels diputats a Corts. Per això

13. ACA, Documentació de la Junta Superior de Catalunya, Actes Congrés Tarragona (Actes secretes), vol. 41, 2 i 30 de març de 1811. MOLINER (1989), p. 226.

14. ACA, Documentació de la Junta Superior de Catalunya, Actes Congrés Tarragona (Actes secretes), vol. 41, 31 de març de 1811. MOLINER (1989), p. 226.

s'elegiren també tres suplents a la Junta Superior per a ells. Però dels nou membres, només se'n presentaren tres inicialment.¹⁵ Ningú volia el càrrec.

Dels vocals electes, almenys dos –Pagès i Batlle– pertanyien al sector radical. El notari Esteve Pagès i Simon, resident a l'Ametlla del Vallès, fou un home d'acció que s'immergí de ple en la lluita contra el francès. Fou membre de la junta corregimental de Granollers i participà en les disputes amb la de Mataró sobre la capitalitat del corregiment; a més, es va incorporar a l'exèrcit i arribà aviat a la graduació de tinent coronel. Formà part del congrés provincial de Catalunya. Com veurem, el seu pas per la Junta Superior fou relativament turbulent.

Després de la seva destitució de la Junta, passà a servir directament el general en cap Luis Lacy i es convertí en el director dels espies i emmetzinadors que terroritzaren els bonapartistes durant l'any 1812, en la dinàmica de *guerra bruta* empresa per Lacy. Formalment, però, detenia la direcció de les companyies de reserva o de preferència. A principis de gener de 1813 un petit escamot imperial raptà Pagès al seu domicili de l'Ametlla i el va portar a Barcelona. Segons fonts bonapartistes, aquí Pagès s'avingué aviat a col·laborar: va donar els noms dels seus agents i fins i tot ideà un pla per fer detenir els patriotes més influents.¹⁶ Va ser condemnat a mort, però després la pena capital li va ser commutada per la de presó.

Josep Batlle i Jover (1774-1847) provenia d'una antiga família de propietaris rurals benestants del Camp de Tarragona.¹⁷ S'havia doctorat en dret a la universitat de Cervera, es va casar i va tenir dotze fills, la majoria dels quals moriren en vida del pare. De personalitat inquieta i curiosa, va ser regidor de la Selva del Camp durant un any i va conèixer les novetats de la Revolució Francesa. Però la seva mentalitat va estar sempre impregnada per la condició de propietari rural.

Amb l'inici de la Guerra del Francès el 1808, Batlle s'implicà probablement en la resistència. Desitjós de deixar rastre, va viatjar a València per presentar un document que titulava *Remedio para la Europa en la crisis en que la ha puesto*

15. G. DESDEVICES DU DÉZERT, «La Junte Supérieure de Catalogne», *Revue Hispanique*, tom XXII, Nova York - París, 1910.

16. RAMISA (2008), p. 115-117.

17. Per a un estudi exhaustiu de la figura de Josep Batlle, vegeu Lluís Maria DE PUIG (2007), *La Constitució de Batlle i Jover, un projecte català a les Corts de Cadis*, Vic, Eumo Editorial - Centre de Lectura de Reus. En aquests paràgrafs seguim fonamentalment l'esmentada obra.

Francia. L'any 1809, davant l'avenç napoleònic per terres tarragonines, hagué d'abandonar la casa i les propietats. Va decidir respondre a la crida de la Junta Central, que havia demanat a notables i corporacions que li trametessin informes i propostes polítiques amb vista a les futures Corts convocades pel maig de 1809, i envià a Cadis la seva opinió en forma de projecte de constitució a finals d'aquest any. Sembla que la comissió constitucional la va llegir.

A l'esmentada proposta de Constitució, Batlle feia una crítica radical –gairebé revolucionària– del sistema polític i social vigent, i demanava una nova llei fonamental a partir de la Nació. Considerava que les desgràcies del país havien estat provocades per la manca de representació del poble i l'excés de nobles, militars i eclesiàstics en les instàncies de poder. Censurava el sistema judicial, atorgava la sobirania a les Corts i no al rei, establia eleccions censatàries i estamentals amb una forta presència de propietaris rurals i instituïa un Estat de confessió plenament catòlica, amb Inquisició però amb els clergues pagats pel govern.

La constitució de Batlle reconeixia Ferran VII i instituïa una monarquia hereditària però de poders limitats. Dividia Espanya en catorze províncies, i Amèrica en set districtes. La meitat dels gairebé set-cents diputats que preveia, haurien de ser terratinents. Cada sis anys s'elegirien dos governants anomenats *gran justícia* que vetllarien perquè s'acomplissin les lleis aprovades per les Corts, i que en cas de guerra comandarien l'exèrcit juntament amb el rei. El poder militar estaria supeditat al poder civil. Regulava minuciosament la hisenda, el funcionariat, el comerç i les contribucions, i fins i tot la loteria i el correu. I mantenia la societat estamental: estats eclesiàstic i secular, aquest darrer subdividit en nobles i plebeus.

Batlle formà part de la nova Junta Superior escollida pel Congrés Provincial el 31 de març de 1811, i hi va tenir un paper rellevant al costat d'Esteve Pagès fins a finals d'any. Després de la Guerra de la Independència, no va tornar a participar més en la vida pública.

LA CRISI DE L'ESTIU DE 1811

Renovats el Congrés Provincial i la Junta del Principat, integrades algunes personalitats radicals en les institucions, no per això va canviar gaire el tarannà general dels organismes del poder civil de Catalunya, que continuaren molt

preocupats per l'anarquia creixent i es van distanciar aviat del poder militar de Campoverde. La lluita de faccions dins l'exèrcit s'aguditzà.

El Congrés es va dissoldre a finals d'abril a fi de no multiplicar els organismes de govern. Però abans de desaparèixer havia constatat la caòtica situació. Avisava Campoverde: «La multitud de anónimos atrevidos y aun amenazantes, y la desmedida licencia con que se imprimen y publican varios papeles revolucionarios, con otros síntomas que se observan de algún tiempo á esta parte, todo indica una fermentación, que si no se contiene de un modo muy eficaz, podrá sumergirnos en la más horrorosa anarquía». Feia palesa la divisió entre els militars: criticava l'actuació de Sarsfield i demanava al general en cap que «de un modo político» el separés de la divisió que comandava; al mateix temps denunciava que a Martorell i rodalies «el brigadier Milans y sus secuaces están sublevando los Pueblos, y excitándolos á una contrarrevolución». El vocal Esteve Pagès afegia llenya al foc contra Sarsfield; el 2 de maig escrivia:¹⁸ «Desde Manresa á esta ciudad –Vic– he notado un descontento general por haberse dado al brigadier Don Pedro Sarsfield el mando de una división».

Pel seu costat, la flamant Junta Superior de Catalunya maniobrava des de les altures per aconseguir la substitució de Campoverde, que a aquestes altures havia donat proves sobrades d'incompetència. S'havia demanat que vingués a Catalunya un general de graduació superior que reunís en ell totes les forces de les províncies de l'Ebre per contrarestar l'enemic. Es pensava en el duc d'Infantado, que efectivament va ser nomenat. La Junta trameté a Cadis el comissionat Guillem Oliver¹⁹ amb els objectius de recaptar auxilis per a Tarragona –ja assetjada– i Catalunya, i aconseguir «que el duque del Infantado pasase á tomar el mando que el Gobierno le había confiado».

Oliver va marxar de Tarragona el 24 de maig, però no va poder arribar a Cadis fins al 8 de juny. Segons ell, a la capital andalusa es va trobar amb

18. ACA, Documentació de la Junta Superior de Catalunya, Actes Congrés Tarragona, vol. 41, 9 i 12 d'abril 1811; Actes reservades del Congrés de Tarragona, 9 abril 1811; Junta Superior, Caixa 18, Papers varis, document de 2 de maig de 1811. El 13 d'abril Campoverde destituí el redactor de la *Gazeta del Principado*, el religiós Domingo Comerma, i hi posà l'anterior redactor Pablo Franch, al·legant que Comerma havia faltat a la veritat en un article. La Junta no va veure cap irregularitat en els escrits citats pel general en cap (ACA, Documentació de la Junta Superior de Catalunya, Caixa 85, document de 13 d'abril de 1811).

19. ACA, Documentació de la Junta Superior de Catalunya, Caixa 16, informes de Guillem Oliver de 30 de juliol de 1811.

un ambient poc propici. A Cadis es va entrevistar ràpidament amb les Corts, els diputats catalans, la Regència, el duc d'Infantado, el ministre d'Hisenda i l'ambaixador d'Anglaterra, als quals va entregar els missatges que portava. Manifestà el patriotisme que encara embargava els catalans i els desigs de renovar les heroïques escenes «de los primeros días de nuestra libertad», però que havia faltat sempre «una mano diestra para dirigir este impulso desperdiciado por la misma fatalidad».

Guillem Oliver va rebre el suport dels diputats catalans Aner, Creus i Vinyals, i dels comissionats Arxer i Rovira Formosa. Però un altre delegat enviat per la Junta catalana, el canonge tortosí Josef Roset, s'havia passat al bàndol de Campoverde, el qual tenia a Cadis també a tres ajudants. S'havien escampat per la ciutat rumors que avisaven que el duc d'Infantado seria mal rebut a Catalunya, «y hasta el Pueblo mismo de Cádiz imbuido por voces, escritos y retratos, tenia muy á mal que se enviase á Cataluña General en Gefe...». Aquest ambient, el precedent de Carlos O'Donnell i el fet que el duc ja tingués el càrrec d'ambaixador plenipotenciari davant d'Anglaterra el van dissuadir d'acceptar la proposta. Malgrat que la Regència volia complaure la província catalana, l'operació va fracassar.

La Junta Superior va fugir de la Tarragona assetjada per Suchet i s'instal·là a Montserrat el 26 de maig de 1811. Però havia quedat reduïda a tres vocals, a més dels altres tres que s'havien mantingut dins Tarragona. Per això va decidir convocar els representants dels corregiments per tal de constituir una nova junta, que es formalitzaria pel juliol.²⁰ Mentrestant, desatesa per Campoverde i havent-ne escapat abans Sarsfield, Tarragona va caure el 28 de juny. L'exèrcit patriota es desintegrà i, en un consell de guerra celebrat a Cervera, els contingents forans decidiren abandonar el Principat. Restaren aquí escassament quatre mil efectius regulars.

Feia temps que els dirigents polítics de Catalunya reclamaven a la Regència un nou general en cap més capacitat. Per fi, aquesta va designar Luis Lacy, que va arribar al Principat a la primeria de juliol de 1811. Ben aviat la Junta Superior li va voler indicar quines eren les seves preocupacions i inclinacions. Va encomanar als vocals Batlle i Pagès que es presentessin a Lacy per transmetre-li el disgust de la Junta en relació amb l'exèrcit²¹ «y la sensación que ha causado

20. MOLINER (1989), p. 227.

21. ACA. Documentació de la Junta Superior de Catalunya, Caixa 89 («Guerra»), Comissió de la Costa, agost de 1811, document de 6 de juliol de 1811.

en los naturales del país sus procedimientos últimos»; també li suggerien els primers passos que havia de fer:

Sería tal vez lo más prudente en las criticas circunstancias del día, el que dicho Señor General nombrase por segundo al Sor. Barón de Eroles encargándole el mando del Exército, ínterin que dicho General venía á esta Junta, á tratar lo mas conveniente á la salud del Principado. Llevada la cosa asi, se aquietaría el espíritu de fermentación que se observa en el Pueblo, viendo en el mando á Eroles: y que el nuevo General distingue á la Junta con su comparecencia.

Els actius vocals Josep Batlle i Esteve Pagès van recórrer el territori català durant el juliol de 1811. Descriuen un país lliurat a l'anarquia, ple de dispersos i desertors que vivien de l'extorsió i del bandolerisme, amb molt poques restes de l'exèrcit regular i amb manca de diner, queviures i esperit combatiu. Aquest marc els afermava en la petició de remeis radicals, i per allà on transitaven prenen disposicions segons el seu albir. Van parlar amb el baró d'Eroles, «con quien hemos hallado mucha conformidad con nuestras ideas», i prometien conferenciar amb els seus companys de la Superior²² «para acordar con VE (si ya no lo están) las providencias prontas, enérgicas y grandes, que exige de sus Representantes la Provincia en sus extremados apuros».

Des de Montserrat –el dia abans que fos ocupada pels napoleònics, cosa que els obligaria a una precipitada fugida–, els dos vocals denunciaven la desorganització i la passivitat de la gent, ahora que criticaven les autoritats i els rics. Advocaven pel retorn a l'ànim resistent i revolucionari:²³

Cataluña parece [perece] sin remedio no avivándose el entusiasmo que movió la Santa insurrección que sostenemos, y no electrizando los ánimos

22. ACA. Documentació de la Junta Superior de Catalunya, Caixa 89 («Guerra»), Comisión de la Costa, agost de 1811, document de 9 de juliol de 1811; Caixa 16 («Gobierno»), document de 12 de juliol de 1811; Caixa 89 («Guerra»), Comisión de la Costa, agosto de 1811, document de 21 de juliol de 1811.

23. ACA, Documentació de la Junta Superior de Catalunya, Caixa 85, document de 24 de juliol de 1811. Tres dies després Esteve Pagès reblava: «El espíritu público se halla en un decaimiento inconcebible, que se aumenta espantosamente á cada desgracia, que nos sucede, y como son tan frecuentes, la mayor dificultad que se presenta es de reanimarlo».

MATIES RAMISA VERDAGUER

de estos numerosos habitantes que yacen miserablemente en una extrema apatía. No es ponderable ni jamás se figurará V. Ex. lo que pasa en los Pueblos del Principado. La llama del patriotismo se mantiene solamente en el Populacho, pero sufocada por los procedimientos de las autoridades que sin acordar providencia alguna huyen despavoridas a la primera voz de acercarse el enemigo y de las personas acaudaladas y de muchos hacendados que á la misma conducta añaden la criminal de persuadir á la gente incauta mil ventajas sujetándose. [...] Es menester que aquellas personas acaloradas que empezaron la revolución que nosotros debemos ahora conservar se autoricen para empezarla de nuevo, pues en ellos reside exclusivamente la habilidad y el genio necesario. A ellas se reunirá la gente.

LA COMISSIÓ DE LA COSTA

El 18 de juliol de 1811 va quedar constituïda la nova Superior que havia de rellevar l'agònica Junta elegida el darrer dia de març. La integraven M. de Rocabrúna, abat de Besalú, que seria al principi el vicepresident; Joaquín de Peralta, intendent; C. Puig, secretari; Joan Vila de Llaers, hisendat de Vidrà, que més endavant actuaria de secretari i seria un dels puntals de la institució; A. de Puig i C. R. de Moner.²⁴ Als esmentats s'hi sumarien tres homes procedents de la Junta anterior i que farien vida apart en una delegació creada en aquest moment dita Comissió de la Costa: Esteve Pagès, Josep Batlle i Valentí Segura.

La Comissió de la Costa tenia l'objectiu prioritari de mantenir el contacte amb el capità general Luis Lacy –que actuava aleshores a la zona costanera del Principat–, proveir les seves tropes i organitzar la governació del litoral d'acord amb la resta de la Junta Superior. Però a la pràctica es convertí en una espècie de *virregnat semiindependent* en el qual els vocals que hi eren destacats –de pensament radical– van procedir força per lliure.

Per camins i en moments diferents, Batlle, Pagès²⁵ i Segura van partir cap a la costa a finals del mes de juliol. Des d'aleshores, operarien sobretot des de

24. MOLINER (1989), p. 227.

25. Esteve Pagès va marxar de Terrassa el dia 28 de juliol cap a Mataró amb les credencials de la Junta Superior. Deia que buscava Batlle per la costa. ACA, Documentació de la Junta Superior de Catalunya, Caixa 89 («Guerra»), Comissió de la Costa, agost de 1811, document de 27 de juliol de 1811.

Mataró i Arenys de Mar. A partir de l'octubre de 1811, Batlle es dirigiria cap el litoral tarragoní per tal d'organitzar-hi partides armades patriòtiques.

Perquè aquesta va ser una idea central de Pagès i Batlle –Segura es dedicà més a tasques de proveïment prop del capità general–: per aixecar un nou exèrcit resistent al Principat calia fer-ho a partir de les partides voluntàries i dels dispersos, no s'estava aconseguint res a través de la coacció i de la violència sobre els desertors. S'havia d'atreure els homes amb mètodes suaus i bandejant la rígida disciplina militar. Una vegada congregada aquesta milícia guerrillera *popular* i havent-ne convençut els efectius, es podria pensar a convertir-la en un veritable exèrcit.

I es van posar immediatament a la feina. El 5 d'agost, des d'Arenys de Mar, els dos vocals de la Comissió de la Costa autoritzaven la creació de dues partides patriòtiques i en nomenaven els capitans. Les partides es finançarien amb tots els recursos de les localitats on actuessin: cases delmeres, novens decimals, meitat dels delmes, cadastre i capitació. L'endemà explicaven el seu pensament en un llarg informe.²⁶ Es proposaven «salvar» la pàtria, que es trobava en circumstàncies extremes, tot reunint els dispersos i formant partides i companyies de reserva. Referint-se a Catalunya, afirmaven que «son menester pasos de Gigante al que se propone salvarla, y por poco, poco que se duerma el Gobierno legitimo, mantendrá el Intruso levantada su altiva Cabeza, y á todos nos sujetará al infame yugo».

«El sumo desarreglo en todos los ramos, la quasi Anarquía completa en el estado y las siniestras ideas dominantes en los Pueblos» obligaven els dos vocals a parlar clar i directament. «Cataluña se pierde sin remedio si no variamos de máximas». Els caps militars que quedaven –Eroles, Milans, Manso– feia un mes que s'esforçaven sense èxit a reunir els dispersos, ni tan sols ho aconseguien aplicant el «terror», que els imperials exercien millor.

Molts dispersos havien marxat a territori enemic, i molts altres declaraven que ho farien abans de subjectar-se a la disciplina de què havien sortit. Cap afalac ni promesa no era capaç de convèncer-los. Als dos vocals els semblava indispensable autoritzar qualsevol persona que volgués la formació de partides, sense limitacions. «Después de tenerlos reunidos podrá inculcárseles la necesi-

26. ACA, Documentació de la Junta Superior de Catalunya, Caixa 89 («Guerra»), Comissió de la Costa, agost de 1811, documents de 5, 6 i 18 agost 1811.

dad de formar Ejército, y como cada comandante les hablará en el tono que les capta la atención, no dudamos del feliz éxito».

Batlle i Pagès criticaven l'organització i el capteniment de l'exèrcit regular, en aquells moments molt disminuït. «Las pocas fuerzas reunidas lo están baxo el anterior defectuoso pie, muchos oficiales, muchísimos asistentes, ningún movimiento contra el enemigo, y solo pasan el tiempo atropellando á los Pueblos y consumiendo víveres y caudales. Que la Provincia no vea matar franceses nunca se animará, ni la reunión de Dispersos se conseguirá». A Catalunya no es formaria un exèrcit si no era «quitando todos los estorbos y prescindiendo de etiquetas, rutinas y fórmulas». De la seva banda, també en Valentí Segura prenia disposicions sobre armament i nomenaments.

Molt diferent era el pensament i l'estil del magistrat Antoni Ubach, alcalde major de Manresa, que el 31 de juliol havia arribat a aquesta població i hi volia posar ordre.²⁷

He llegado ayer á esta ciudad en la que no he encontrado sino bajo Pueblo, gente desconocida, y mucho pícaro. Mandarinés despilfarrados querían levantarse contra el gobierno, y arrojar á las autoridades constituidas. Gavillas de malhechores infestaban la comarca, y muchos de ellos osaban presentarse en la Plaza. Desde luego he comprendido que para asegurar el orden era necesario un golpe fuerte é imprevisto que aterrase á los malvados.

Així que va processar sumàriament dos malfactors detinguts per delictes capitals i els féu afusellar immediatament, amb «aplausos general de buenos y malos». N'estava buscant altres tres per fer el mateix quan els capturés. Ubach deia a Lacy:

Si he obrado contra las leyes, las leyes callan quando la Patria les impone silencio para atender á su salvación. Por fin el celo por el bien público, y la responsabilidad que me impone mi Ministerio delante de Dios y de los hombres me han hecho obrar de esta manera.

27. ACA. Documentació de la Junta Superior de Catalunya, Caixa 17 («Gobierno»), document d'1 d'agost de 1811.

Quinze dies més tard i sense pèls a la llengua, Ubach era dels primers a criticar la creació de la Comissió de la Costa amb un rang similar al de la Junta Superior. Dirigint-se a aquesta,²⁸ titllava la Comissió de «ilegal, subversiva del orden público, y por todos lados impolítica. La juzgo ilegal porque no permiten las leyes a alguna autoridad la delegación general del poder; subversiva del orden público, porque teniendo todas las facultades de VE tiene sin duda la de derogar, abrogar y anular todas las providencias de VE; y por fin impolítica porque lo es sin contradicción el establecimiento de dos Potestades superiores y en el día quasi soberanas con igualdad de facultades en un mismo territorio, por los funestos accidentes que de su contraposición o diversidad de ideas podrían derivarse».

L'alcalde de Manresa, amb estil rigorós, explicava que la contraposició ja s'havia començat a donar en el tema de la recollida dels dispersos i desertors. Mentre se'ls anava agrupant a tot Catalunya per formar un nou exèrcit, a la costa no se'n veia ni un, perquè s'integraven a les partides autoritzades pels comissionats de la Superior.

El hombre naturalmente ama la independencia, y el que no conoce sino las pasiones naturales [...] no se sujeta al orden y severidad de la disciplina militar, quando se le ofrece alternativamente otro destino que le presenta los alicientes de la insubordinación y de la licencia. Sin ejército no podemos hacer la guerra.

La unió i la força conduirien al poder i a l'autoritat, però sense elles l'autoritat de la Superior seria un «fantasma», conclouïa Ubach.

Mentrestant, una comissió de les Corts de Cadis estudiava la dramàtica situació de Catalunya i arribava a diverses conclusions, plasmades en un informe titulat *Reflexiones sobre el estado actual de Cataluña y medidas que convendría adoptar para su defensa, y para promover la guerra que por la localidad del país y aversión de los naturales á las tropas francesas puede ser tan útil a la causa en general*.²⁹ L'escrit indicava que la important plaça de Figueres era a punt de caure a

28. ACA. Documentació de la Junta Superior de Catalunya. Caixa 89 («Guerra»), Comissió de la Costa, agost de 1811, document de 18 d'agost de 1811.

29. ACA, Documentació de la Junta Superior de Catalunya, Caixa 17 («Gobierno»), document de 13 d'agost de 1811. L'esmentada comissió de les Corts estava formada presumiblement per diputats catalans.

les mans dels francesos; calia trametre-hi immediatament un nombros exèrcit de bones tropes per fer aixecar el setge i fomentar la guerra a Catalunya. També era imprescindible proveir la regió d'armes, municions i queviures. Això obligaria a Suchet a quedar-s'hi i no podria amenaçar València.

L'escrit afegia: «Por una razón inconcebible no se ha creído que Cataluña, auxiliada poderosamente desde el principio de la insurrección habría hecho inútiles todos los esfuerzos de la Francia dirigidos á su conquista». Una tropa nombrosa i ben dirigida hauria impedit la caiguda de les places fortes catalanes i la pèrdua en elles de quaranta mil homes. Els diputats de la comissió s'apuntenaven a la idea de jugar-s'ho tot a una carta i clavar un cop fort que fes vacillar l'enemic, en lloc d'afrontar els napoleònics amb forces escasses i disperses. Aquest pensament havia estat sempre el de la Junta Superior de Catalunya.

Les derrotes continuades, clamaven els diputats de la comissió, podrien comportar el perill que els catalans es desanimessin i s'acabessin sotmetent al francès. L'informe repetia l'argument usat amb profusió pels setges de Girona i de Tarragona: «Si lográsemos levantar el sitio de Figueras habría cambiado el teatro de la guerra». Però ja era massa tard: Figueres va caure el 19 d'agost.

De la seva banda, els tres vocals de la Comissió de la Costa –Batlle, Pagès i Segura– continuaven actuant. Procuraven fer-ho de forma expeditiva, demostrant autoritat, ja que consideraven que s'havia d'acabar amb l'anarquia regnant, però es queixaven que la Superior no els havia donat prou atribucions per a fer-se obeir dels poders subalterns. De fet, la Superior els volia controlar. El general en cap Luis Lacy estava d'acord amb la Junta³⁰ «que la comisión de V. E. en esta costa continúe en el ejercicio de sus funciones siempre que las providencias que adopte en nada se contradigan á las expedidas por V. E. á fin de que sea uniforme el mando en todo el Principado».

Un punt important de fricció el va constituir el sistema contributiu i duaner de la costa, centrat a Mataró. Quan Esteve Pagès va arribar a l'esmentada ciutat el va voler fiscalitzar i canviar, la qual cosa va aixecar l'oposició de l'intendent Peralta, que d'altra banda formava part de la Junta Superior. Ja el dia 22 d'agost Joaquín de Peralta denunciava una alteració de la pràctica reglamentària per «haberse mezclado la Comisión de VE en la Costa, en el conocimiento

30. ACA, Documentació de la Junta Superior de Catalunya, Caixa 88, document de 23 d'agost de 1811.

privativo de la Contribución de Catastro del expresado mi subdelegado»³¹ (el governador de Mataró).

En efecte, el propòsit d'Esteve Pagès era fer un canvi radical del sistema duaner per tornar-lo més eficient i menys costós. A primers d'octubre va presentar el seu pla de duanes,³² que pretenia simplificar el sistema de recaptació i disminuir el nombre d'empleats, rebaixar determinats aranzels per a Catalunya –amb la qual cosa el sistema es diferenciaria de la resta d'Espanya– i liberalitzar el comerç del tabac, sostraint-lo de l'estanc estatal. Amb aquesta darrera mesura volia eliminar el contraban de tabac, disminuir el nombre d'empleats i alliberar molts braços d'aquest servei que es podrien destinar a l'exèrcit.

L'intendent Andrés de Ibáñez –que havia substituït Peralta– va emetre el 21 d'octubre un informe negatiu.³³ Considerava globalment el pla de Pagès «defectuoso, perjudicial y de difícil ejecución». Posant exemples concrets, Ibáñez adduïa que el pla no aconseguiria simplificar el sistema de recaptació ni disminuir el nombre d'empleats. A més, no es podria concertar amb les lleis estatals.

Las Reales Instrucciones son formadas para todo el Reyno y con proporción á cada Provincia, de lo que no dudo se seguiría perjuicios de consideración si se segregase de la masa común la de Cataluña, dándole un nuevo método con el arancel propuesto.

Ibáñez considerava dubtós que es poguessin estalviar costos de recaptació emprant persones sense sou, donat que aquestes dirigirien el procés però donarien la feina material a assalariats; d'altra banda, l'intendent insinuava que això podria augmentar la corrupció del sistema: «Á más de que miro difícil el

31. ACA, Documentació de la Junta Superior de Catalunya, Caixa 124 («Hacienda»), document de 22 d'agost de 1811.

32. ACA, Documentació de la Junta Superior de Catalunya, Caixa 124 («Hacienda»), document de 8 d'octubre de 1811.

33. ACA, Documentació de la Junta Superior de Catalunya, Caixa 124 («Hacienda»), document de 21 d'octubre de 1811. Però pocs dies abans, l'intendent Ibáñez havia emprès una reorganització de les duanes de la costa, necessària després de la pèrdua de Tarragona, de resultats aparentment poc favorables per a les finances públiques: si abans de l'ocupació francesa de Tarragona hi havia 22 empleats de duanes que cobraven anualment uns salaris de 68.752 rals en total, ara hi hauria 39 empleats que cobrarien 144.729 rals. Els punts de duana eren Torredembarra, Vilanova, Sitges, Mataró, Arenys de Mar, Blanes, Sant Feliu de Guíxols i Palamós. Mataró era el punt amb més personal.

dar con una porción de sujetos de tanta virtud que sin interés alguno llenasen las obligaciones continuas que les impondría el despacho de los referidos encargos». Finalment, Ibáñez també veia molt difícil aconseguir el desestanc del tabac —«empresa grande que intentada varias veces, siempre ha finalizado en dejar esta regalía de la Corona en el estado en que se halla en razón á estanco»— i encara més obtenir els beneficis que segons Pagès se n'haurien de derivar.

A primers de novembre de 1811 la Junta Superior va haver de renovar completament els agents de duana i de resguard de la costa catalana, a causa de l'excessiu contraban de fruites i efectes colonials que circulava per la província i del qual aquells feien els ulls grossos. La mesura estava probablement vinculada amb la reorganització duanera projectada per Andrés de Ibáñez un mes abans. L'intendent ordenà als nous agents que extremessin la vigilància a favor dels interessos de l'Estat per evitar el frau, i que inspeccionessin regularment a fons els magatzems dels comerciants. Calia evitar sobretot els «desembarcos clandestinos» que es produïen.³⁴

Més seriosa i de majors conseqüències fou la topada entre la Comissió de la Costa de la Superior i la comissió corregimental de Girona establerta a Arenys de Mar, que va ocórrer el 27 de setembre de 1811. Amb l'estil expeditiu acostumat, Batlle i Pagès van exigir de la corregimental de Girona dades fiscals i demogràfiques del districte, però van obtenir respostes evasives i poc concretes. Els comissionats van deduir que hi havia un gran descontrol en els comptes de la corregimental; van reclamar resultats immediats, però no van obtenir res. Aleshores van ordenar que el president, el secretari i un vocal de la corregimental de Girona es presentessin al seu despatx; tots tres ho van refusar al·legant que Batlle i Pagès no tenien les competències necessàries per fer aquestes actuacions.³⁵

34. ACA, Documentació de la Junta Superior de Catalunya, Caixa 124 («Hacienda»), document de 6 de novembre de 1811. Encara el 16 de novembre Ibáñez tornava a refusar davant la Superior un pla d'Esteve Pagès destinat a eliminar les embrolles i el contraban. Pagès deia que el contraban era esgarrifós i es feia amb la connivència dels empleats duaners; ell mateix havia vist com desembarcaven tabac i altres gèneres a Vilassar, i es donaven soborns. Ibáñez recriminava a Pagès que no hagués denunciat directament els infractors, i demanava a la Superior que «podría hacer entender á su Comisión que dexase la formación de los planes de la Real Hacienda para los que han estudiado por principios esta carrera» (Caixa 124 —«Hacienda»—, document de 16 novembre 1811).

35. ACA, Documentació de la Junta Superior de Catalunya, Caixa 18 («Gobierno»), «Expediente de los Comisionados de esta Junta Superior Dn. Esteban Pages y Dn. Joseph Batlle con la Comisión corregimental de Girona», documents de 28 de setembre i 15 d'octubre de 1811. La

Els dos comissionats es van sentir menystinguts en la pròpia potestat. «Apurada la Comisión de V. E. de tanto enredo [...] Ya no pudo llegar á mas el sufrimiento en los que tienen toda la autoridad de V. E., la vieron ajada y en ella á los representantes del Principado». Van demanar una força militar d'infanteria i van fer detenir el president, el secretari i un vocal de la corregimental. L'arrest es produí «entre la multitud del pueblo» i «con la mayor publicidad». Segons l'informe de la comissió corregimental de Girona, fou especialment sorollosa l'aprehensió del president de la corregimental i alcalde major del partit de Girona Francisco Cabanyes, que no reconeixia l'autoritat superior de Batlle i Pagès: «¡Escándalo inaudito! Y que á no ser la moderación de que usó dicho Señor podía muy fácilmente excitar una conmoción en el Pueblo».

L'alcalde major es queixà que els soldats el van portar «conducido entre bayonetas, y de orden de una autoridad incompetente, á la Prevención para colocarle entre una gavilla de facinerosos, brivallas y desertores que allí existen en gran número envueltos en la inmundicia, y dentro el limitado recinto de unas seis varas en quadro». Després el van portar davant els dos comissionats, «que fluctuando entre las dudas o arrepentidos de haberse empeñado en un lance sin medir sus facultades, y las resultas». Van actuar tan sols per mantenir el «amor propio» i el temor a fer el ridícul.

L'entrevista entre Cabanyes i els dos comissionats fou tempestuosa. Aquests es van apartar un quart d'hora per deliberar i després li van demanar si reconeixia l'autoritat superior de la Comissió de la Costa, «á que les contestó que la reconocía en aquellos ramos en que la superioridad mandaba obedecerla, y no en otra cosa». Segons la corregimental, Batlle i Pagès tenien «una representación ambulante y precaria»; només podien actuar per facilitar l'accés a la Junta Superior i al govern suprem, per prendre decisions en casos de força major, i per recollir dispersos i desertors.

Finalment, els dos comissionats van deixar en llibertat els detinguts. Havi-en perdut el pols d'autoritat amb la corregimental de Girona i se'n van lamentar amargament davant la Junta Superior. «Choques de esta naturaleza incomodan sobremanera, pero deben sostenerse ó consentir á la degradación de la única Autoridad que respeta el Principado que es la de V. E.». Escrivien llargues re-

comissió corregimental de Girona va reaccionar amb molta contundència contra el que consideraren un «atropello» de la Comissió de la Costa, i reclamaren al capità general «que su desagravio sea tan público, como lo fue su ofensa».

flexions a la Superior sobre com frenar la degradació de l'autoritat que s'estava produint: «Las Autoridades chocándose y no entendiéndose acabarán de precipitarla». Acabaven fent una insinuació de dimissió per causa de la seva manca de competències, tot suggerint ser rellevats per persones «que mereciendo toda su confianza las autorice V. E. con la amplitud de poderes capaz de hacerse respetar, y obedecer».

Qui sí que va dimitir en ferm el 15 d'octubre degut a les topades amb la corregimental de Girona fou el tercer membre de la Comissió de la Costa, Valentí Segura, destacat prop del capità general Luis Lacy. També es queixava de la manca de suport de la Superior.³⁶

La Corregimental de Gerona sin duda ha sido la que ha dado más que hacer á la Junta Superior de Cataluña en todos tiempos [...] Mi presencia es nula é irrisoria en la Costa y todo el mundo creará que obraba sin autoridad alguna para hacer cumplir las providencias de V. E. [...] El amparo del Ciudadano ultrajado y un cúmulo de disparates cometidos por esta Corregimental que me admira no haya llegado á manos de V. E. [...] mi honor exige que haga un manifiesto á la Provincia y me retire á mi casa dexando vivir los desórdenes que mi presencia jamás sufrirá.

Francisco Cabanyes i els seus vocals van arribar a denunciar a l'autoritat judicial l'incident amb la Comissió de la Costa.³⁷ Manuel de Marchamalo, des de Vic, com a representant del Real Acuerdo, amonestà a la Superior pel greuge comés per Esteve Pagès i Josep Batlle contra l'alcalde major del partit de Girona. Segons el magistrat, eren «procedimientos reprobables» que no es podien repetir «por ser prohibidos por la ley, siendo como es el Alcalde Mayor el primer magistrado del corregimiento».

La Junta Superior demanà a Josep Puiggarí que examinés el voluminós expedient del xoc entre la Comissió de la Costa i la corregimental de Girona.

36. ACA, Documentació de la Junta Superior de Catalunya, Caixa 18 («Gobierno»), «Expediente sobre la dimisión hecha por D. Valentín Segura de su Comisión, y su aceptación por la Junta Superior», document de 15 d'octubre de 1811.

37. ACA, Documentació de la Junta Superior de Catalunya, Caixa 18 («Gobierno»), «Expediente de los Comisionados de esta Junta Superior Dn. Esteban Pagés y Dn. Joseph Batlle con la Comisión corregimental de Gerona», document de 9 de novembre de 1811. Marchamalo ordenava a la Superior donar satisfacció a l'agreguat.

Puiggarí també s'inclinà a favor de Cabanyes i els seus vocals; opinà que els comissionats tenien competències limitades donades per la Junta Superior, i no podien compel·lir al compliment de les seves decisions per autoritat pròpia. Els arrestos van ser «una solemníssima extravagancia, sin más objeto que el de hacer alarde y ostentación de una autoridad que no tienen». El to dels comissionats era «demasiadamente imperioso». ³⁸ Recomanava a la Superior que censurés els dos comissionats pels excessos del 27 de setembre, i que no els atorgués els poders il·limitats que reclamaven, ja que aquesta mesura significaria partir en dues la màxima autoritat de la província.

LA CONVOCATÒRIA IL·LEGAL DE SANT FELIU DE CODINES

L'intent del capità general i de la Junta Superior de dreçar un nou exèrcit regular a Catalunya, pràcticament desaparegut el juny de 1811 després de la desfeta de Tarragona, va comportar una nova ordre de reclutament general publicada pel setembre. La resistència dels joves a integrar-se a les tropes de línia s'havia fet palesa des de l'inici de la guerra, però ara s'agreujaria, entre d'altres, per dos factors nous: en primer lloc, a causa de l'existència d'un *partit* que preferia forjar un nou exèrcit en base a les partides de voluntaris armats, que operarien sobre un terreny conegut amb comandaments de la seva confiança i sense la pressió de la rígida disciplina militar –d'aquesta idea eren els vocals Pagès i Batlle; i en segon lloc per l'abast general i la duresa de la providència de la quinta.

En efecte, l'ordre de mobilització manava per primera vegada que tots els solters i vidus sense fills de 17 a 40 anys marxessin immediatament cap a Berga, tinguessin o no presentades al·legacions d'exempció, i no deslliurava del servei els empleats públics, que haurien de complir al cos de reserva. Els reclutes s'haurien d'incorporar a les unitats, i només després els mateixos oficials examinarien les reclamacions que presentessin. La voluntat declarada era reduir el nombre d'exempts, dels quals es considerava que les autoritats municipals en permetien massa. El general en cap Lacy ordenà a finals de setembre reunir els exonerats per verificar si ho eren correctament, i dos mesos més tard decidí que les inutilitats es revisarien a Berga.

38. ACA, Documentació de la Junta Superior de Catalunya, Caixa 16 («Gobierno»), document de 16 de novembre de 1811.

La quinta va ocasionar un considerable enrenou al Principat, que fou aprofitat pels favorables a un exèrcit format per l'agregació de partides voluntàries. Va ser en va que el baró d'Eroles prometés en una proclama que «todos los de un Corregimiento servirán en un mismo Cuerpo y capitaneados por Gefes de vuestra confianza». Des de la publicació de l'edecte, molts joves fugien –fins i tot a territori enemic– per evadir-se del reclutament. I segurament no fou casualitat que tres membres de la comissió corregimental de Mataró, on residia el vocal de la Junta Superior Esteve Pagès, remetessin una convocatòria il·legal a quatre altres corregimentals per tal de parlar de l'afer de la quinta a la rectoria de Sant Feliu de Codines.

En efecte, el 13 d'octubre de 1811 els vocals de Mataró Narcís Sans, Josep Salvany i Joan Francesc Grases van invitar les comissions corregimentals de Girona, Vic, Manresa i Barcelona a una reunió a Sant Feliu per tractar dels «gravísimos inconvenientes que por ser tan general y demás» presentava l'ordre de reclutament. El mateix dia el secretari de la comissió de Mataró comunicava la trobada al vocal mataroní que l'havia de presidir, Josef Mariano Llobet y Ros, que ja es trobava a Sant Quirze de Safaja per «medicinarse». Llobet va rebre plens poders de Mataró i una raó més detallada del tema a debatre:³⁹ «Los malos resultados son patentes de ser general a todos, no teniendo armas ni dineros para tanto, de no quererse oír exenciones hasta ser incorporados, en cuyo caso será á arbitrio de los Gefes militares y á mas de los gastos que importarán a la Provincia tantas gentes que se incorporarán, y después se declararán exentos; con muchas más reflexiones que son obvias». La intenció era fer una representació col·lectiva contra la quinta.

A l'hora de la veritat, la reunió no es va celebrar perquè només hi va acudir un representant de la comissió de Girona establerta a Arenys. Manresa es declarà resolta a obeir l'ordre de la quinta, Vic es va excusar al·legant manca de temps, i la comissió de Barcelona, des de Terrassa, va dir que ja havien fet una representació directament a la Superior. La reacció de les autoritats polítiques i militars del Principat va ser contundent. Es va qualificar l'intent de reunió d'il·legal, «subrepticio» i «revolucionario», i els vocals de Mataró foren suspesos dels càrrecs. La mateixa comissió mataronina feu marxa enrere d'immediat, i el

39. ACA, Documentació de la Junta Superior de Catalunya, Caixa 18 («Gobierno»), «Expediente de la Comisión corregimental de Mataró sobre cierta convocatoria», Reservat, any 1811, documents de 13 i 15 d'octubre de 1811.

dia 14 d'octubre exigia urgentíssimament la quinta a les comissions parroquials del districte.⁴⁰

Quinze dies més tard el comandant militar del cantó, Francisco Milans del Bosch, va informar Lacy del complot, féu detenir els vocals de la comissió de Mataró i els envià a peu cap a Cardona. La Junta Superior va intervenir per suavitzar la repressió: ordenà a Milans que deixés en els seus càrrecs els vocals mataronins que no s'havien implicat en la convocatòria, entre ells l'alcalde major Francesc Estalella, i que els altres es presentessin a Berga –on residia la Superior– sense escorta per justificar-se. Un darrere l'altre, els membres de la corregimental implicats en el suposat complot es van excusar amb arguments poc creïbles. Josep Salvany va dir que sabia molt poca cosa de la convocatòria; Llobet es va manifestar com un ferm partidari de la quinta, i declarà que la reunió⁴¹ «no tenía otro objeto que el de simplificar el cumplimiento de la orden».

El més sincer i creïble fou sens dubte Narcís Sans i de Rius. Mentre esperava a Berga ser rebut per la Junta Superior –va haver de romandre-hi onze dies, amb les consegüents despeses i desatenció dels seus negocis–, va redactar una extensa nota exculpadora.⁴² No considerava que la convocatòria fos subreptícia ni revolucionària, ja que altres vegades s'havien fet reunions similars en casos d'urgència; a més, es va fer amb coneixement de la superioritat, ja que es va comunicar a Esteve Pagès, representant de la Superior a la Marina. A l'escrit de convocatòria no s'hi podia veure «la menor sombra de revolución», i tampoc la hi van veure les altres quatre corregimentals convocades. Narcís Sans qualificava de «vil» qui els va delatar; demanava que se'l castigüés si resultava culpable, però que es restituís el seu honor en cas de ser innocent.

Esteve Pagès –vocal de la Superior i resident aleshores a Mataró com a membre de la Comissió de la Costa–, que probablement era un dels impulsors del complot a l'ombra, va justificar el capteniment dels vocals mataronins i va

40. ACA, Documentació de la Junta Superior de Catalunya, Caixa 18 («Gobierno»), «Expediente de la Comisión corregimental de Mataró sobre cierta convocatoria», Reservat, any 1811, documents de 13 i 14 d'octubre de 1811.

41. ACA, Documentació de la Junta Superior de Catalunya, Caixa 18 («Gobierno»), «Expediente de la Comisión corregimental de Mataró sobre cierta convocatoria», Reservat, any 1811, documents de 26 i 27 d'octubre, i de 2 de novembre de 1811.

42. ACA, Documentació de la Junta Superior de Catalunya, Caixa 18 («Gobierno»), «Expediente de la Comisión corregimental de Mataró sobre cierta convocatoria», Reservat, any 1811, document de 4 de novembre de 1811.

treure importància a l'afer.⁴³ Demanava a la Junta de Catalunya que no s'apliquessin sancions. Deia que tot ho van fer de bona fe, donada la importància de la quinta; volien conèixer l'opinió dels corregiments veïns com s'havia fet altres vegades, i si no van avisar la Superior no va ser per mala fe.

Al final, la Junta Superior fou benèvola. Va reintegrar als càrrecs els vocals de Mataró i es va limitar a amonestar-los que «no intente[n] otra vez convocatorias ó sesiones iguales o semejantes...».⁴⁴ De tota manera, arran de certes notícies s'havia pres seriosament la qüestió del perill revolucionari i ordenà fer més indagacions. En el fons estava convençuda que hi havia «una mano oculta en la Corregimental de Mataró, ó fuera de ella».

LA FI DE LA COMISSIÓ DE LA COSTA

La sensació que grups i personalitats radicals s'estaven movent per Catalunya era evident, especialment des dels fets de Tarragona de principis de 1811. L'alcalde major de Manresa Antoni Ubach ja havia alertat a l'agost de la situació de desordre existent, i havia criticat la creació de la Comissió de la Costa de la Junta Superior. El 21 d'octubre el governador militar de la mateixa ciutat, Ventura Vallgornera, havia previngut la Junta Superior sobre el perill d'una revolució a Catalunya. Vallgornera era un militar respectat, i les seves insinuacions van alarmar la Junta, que li va demanar tots els detalls sobre l'hipotètic risc, tot proment-li «la más sagrada reserva» per no comprometre'l.⁴⁵ Les dades concretes les podia remetre a la Superior en un paper sense firma.

43. ACA, Documentació de la Junta Superior de Catalunya, Caixa 18 («Gobierno»), «Expediente de la Comisión corregimental de Mataró sobre cierta convocatoria», Reservat, any 1811, documents de 28 d'octubre de 1811. El dia 28 d'octubre els vocals de la comissió corregimental de Mataró no implicats en l'afer van sol·licitar a la Junta Superior la readmissió als seus càrrecs.

44. ACA, Documentació de la Junta Superior de Catalunya, Caixa 18 («Gobierno»), «Expediente de la Comisión corregimental de Mataró sobre cierta convocatoria», Reservat, any 1811, document de 8 de novembre de 1811.

45. ACA, Documentació de la Junta Superior de Catalunya, Caixa 18 («Gobierno»), «Expediente de la Comisión corregimental de Mataró sobre cierta convocatoria», Reservat, any 1811, document de 18 de novembre de 1811. Ventura Vallgornera era un militar veterà procedent de la noblesa. Era germà del marquès de Vallgornera, fou nomenat governador militar de Manresa i després de Vic, i era cavaller de l'orde de Sant Hermenegild.

El governador militar no es féu esperar. El 22 de novembre, només quatre dies després de rebre la petició, va enviar l'informe confidencial a la Superior.⁴⁶ Assegurava que l'actuació dels revolucionaris pretenia dividir les autoritats i desacreditar-les, separant el general en cap de la Junta Superior, dient que el primer només ho era de nom perquè no exercia de tal. Creia que la reunió clandestina de Sant Feliu de Codines tenia aquests objectius, i entre els que hi havien d'assistir hi havia un tal Venuy, partidari del pare Coris. Volien utilitzar la quinta per enfrontar el país amb les autoritats.

Vallgornera demanava a la Superior, a més, que reflexionés sobre «si sus delegados, ó Comisionados en vez de apoyar, é ir conformes con sus disposiciones, han procurado por todos medios el éxito de las suyas», fent una velada referència a Pagès i a Batlle. Segons el governador militar, els comissionats havien procurat també tenir addictes en els corregiments entre els individus més revolucionaris, com Ignacio Amorós, Augurio Perera i altres; el primer presumia de tenir ordres del mateix pare Coris. Arran de la pèrdua de Montserrat, s'havia intentat a Manresa canviar el govern, tot reemplaçant la corregimental i traient l'alcalde major i el mateix Vallgornera.

En una ocasió, sembla que hi havia a casa d'Augurio Perera «sujetos pagados para que saliesen al Público, y diesen voces y vivas á favor de Don Estevan Pagés», tot i que era difícil de provar. Vallgornera també veia indicis revolucionaris en el fet d'haver desarmat els reclutes a Montserrat i lliurat les armes als paisans, així com l'interès a formar companyies patriòtiques deslligades de l'exèrcit, en les quals s'oferien major prest i avantatges. Un altre indicatiu eren els convits que estava donant el pare Coris per fer-se partidaris, que evidentment ell no podia pas sufragar.

L'informe vinculava directament els dos comissionats de la Costa de la Junta Superior amb els revolucionaris del pare Coris. Aquests detalls, units a les evidències de certes actuacions unilaterals dels comissionats i a les sospites de comportaments foscos amb els diners públics per part de Segura i de Pagès, van decidir finalment la Junta Superior a suprimir la Comissió de la Costa en els darrers dies de novembre de 1811. El radicalisme polític mai va ser esmentat com una de les causes de la destitució dels comissionats, però sens dubte

46. ACA, Documentació de la Junta Superior de Catalunya, Caixa 18 («Gobierno»), «Expediente de la Comisión corregimental de Mataró sobre cierta convocatoria», Reservat, any 1811, document de 22 de novembre de 1811.

hi va pesar molt. Els arguments fonamentals de la Superior foren el caire semiindependent que observaven els comissionats en llurs actuacions, i la gestió inconvenient de les finances públiques. Ja s'han exposat les denúncies de la corregimental de Girona i dels intendents contra ells. El 7 de novembre de 1811 la comissió d'armament de la Superior s'havia queixat que no tenia cap notícia oficial del que es feia a la Marina i a Mataró pel que fa a l'organització del cos de reserva. Sis dies més tard l'intendent Ibáñez notificava que hi havia hagut molt desordre en el ram d'hisenda a la costa:⁴⁷ la Comissió de Mataró s'havia apoderat violentament del producte de les duanes, els caps militars havien invertit com els havia semblat els recursos obtinguts directament, i els comissionats de la Junta Superior havien deixat fer i no havien informat l'intendent. Al desordre hi havien contribuït diversos funcionaris subalterns de la hisenda, que Ibáñez ordenava que tornessin als seus destins.

El mateix 13 de novembre Andrés de Ibáñez envià a la costa el funcionari Josef Longuet perquè es fes càrrec de tots els aspectes de la recaptació i inversió dels cabals públics. Amb això la Comissió de la Costa quedava rellevada d'aquests afers. Per aquestes mateixes dates la Superior volia destituir el comissionat Valentí Segura, encarregat de proveir les illes Medes, contra el qual hi havia indicis de malversació de cabals. Però el general en cap Luis Lacy va demanar un ajornament de la mesura per no perjudicar el proveïment de les tropes, que sempre fou durant la guerra la prioritat dels militars. Lacy va concloure, com a justificació,⁴⁸ que «no sería el primer objeto este en que advirtiendó el Gobierno vicios dignos de reprimirse se ha reservado conocer de ellos en circunstancias mas favorables, por el recelo que no atrajese el remedio resultados más desagradables del mal que se trata de corregir».

Mentrestant, Josep Batlle recorria la costa tarragonina des de l'octubre per posar dempeus partides patriòtiques i tropes de reserva, amb resultats segons ell

47. ACA, Documentació de la Junta Superior de Catalunya, Caixa 124 («Hacienda»), document de 13 novembre 1811; Caixa 89 («Guerra»), Comissió de la Costa, agost de 1811, document de 7 de novembre de 1811. El 27 de novembre Ibáñez tornava a queixar-se a la Junta Superior que els comissionats de la Costa havien autoritzat una batuda per diverses poblacions a la recerca de productes colonials prohibits, auxiliats per la divisió del brigadier Pedro Sarsfield, i després havien fet conduir les mercaderies a un magatzem de Mataró sense donar-ne compte a l'administració.

48. ACA, Documentació de la Junta Superior de Catalunya, Caixa 87, document d'11 de novembre de 1811.

espectaculars, encara que difícils de creure. Així, el dia 27 escrivia des de Sitges que ja hi havia formades quinze divisions per al cos de reserva, amb 7.400 homes. Volia concentrar les partides a Sant Pere de Ribes, i també volia organitzar el cos de reserva del correiment de Vilafranca del Penedès. El 18 de novembre informava que gràcies a «mis desvelos» s'havia format a les comarques tarragonines una divisió d'uns 2.500 homes integrada per dispersos, posada sota les ordres del coronel O'Ryan.⁴⁹

Finalment, el 25 de novembre de 1811 la Junta Superior de Catalunya es va decidir a desposseir del càrrec als tres vocals de la Comissió de la Costa. Ho féu amb una llarga missiva al capità general Luis Lacy.⁵⁰ En ella, la Junta combinava els arguments polítics amb els econòmics sense estalviar detalls, tot carregant fort contra els comissionats. A la carta es pot trobar algun rastre del contingut del recent informe del governador de Manresa Ventura Vallgornera sobre el perill revolucionari.

Escrivia la Superior a Lacy: «Si algunas ocurrencias anteriores habían hecho sospechar á la Junta, que hay una mano empeñada en desacreditar sus operaciones y poner la discordia entre ella y su Presidente, el Gefe General de la Provincia; se ha confirmado en su sospecha en vista de los tres oficios de V. E. del 19 del corriente, y acaba de ver que son sus propios [...] comisionados en la costa los que se han arrojado á semejante empresa. Por varios modos habían manifestado sus ambiciosos deseos de cargar con un gobierno independiente en la costa...» en els rams de duanes i altres, recaptació i distribució de cabals.

Però en variar-los la Junta el sistema –continuava l'escrit– i donar el control a Josef Longuet, segons el pla format per l'intendent, s'havien arrencat els cabals de les seves mans; els comissionats havien començat aleshores les intrigues i atribuïen el desabastament de les forces de Sarsfield i Milans a la vinguda de Longuet, si bé aquest no hi havia pogut tenir cap intervenció, ja que els problemes venien d'abans. Els comissionats de la costa havien manejat els cabals «sin cuenta ni razón», i havien provocat el desabastament.

49. («Guerra»), Comissió de la Costa, agost de 1811, documents de 27 d'octubre, 4 i 18 de novembre de 1811. Eufemià Fort i Cogul va ressenyar el contingut d'una seixantena de cartes de Josep Batlle, rebudes per aquest mentre era membre de la Junta Superior de Catalunya. Vegeu Eufemià FORT I COGUL (1960), *Josep Batlle i Jover. Notícies d'un selvatà vocal de la Junta Superior de Catalunya*, la Selva del Camp, Imp. Successors de Torres & Virgili, p. 37-47.

50. ACA, Documentació de la Junta Superior de Catalunya, Caixa 88, document de 25 de novembre de 1811.

Segons la Junta, la duana de Mataró amb el nou administrador Longuet havia rendit 93.600 rals en els onze primers dies, si bé els comissionats deien que no podia donar més de 120.000 rals mensuals. La Superior acusava els comissionats de «haber barrido las arcas públicas». La Junta estava disposada a escoltar tothom, des dels comissionats «al más ínfimo de la plebe», però en els afers que li pertocaven «no permitirá nuevas juntas, ni convocatorias extraordinarias». Seguiria fil per randa el reglament, vetllant pels proveïments i cabals, sense permetre intromissions en les seves competències.

Todaya se estremece la Junta con la memoria de otra que se creó en Tarragona a últimos de enero de este año: También fue levantada por la intriga y ambición, también se pretextó con el objeto de proveer a la subsistencia del Ejército; también se aplicó las atribuciones de proponer, determinar y executar; y ¿quáles fueron sus resultados? Los llora amargamente la Provincia.

Ara les necessitats eren superiors als recursos, però aquest mal no es podia remeiar amb «multiplicidad de juntas». Per afavorir el principal objectiu que tenia la Superior —finalitzava la carta—, que era la subsistència de l'exèrcit, la Junta aniria a residir al costat del capità general, a Vic, a fi de millorar l'eficàcia. Eren encara moments de sintonia de la Superior amb l'autoritat militar.

L'amenaça d'un poder paral·lel i la malversació dels cabals foren, per tant, les raons principals de l'eliminació de la Comissió de la Costa. L'al·lusió a la junta tarragonina creada al costat de Campoverde a la primavera de 1811 feia referència sens dubte al perill revolucionari. En conèixer indirectament la seva destitució, Esteve Pagès reaccionà amb certa ironia i deixà els afers que portava entre mans:⁵¹ «No he recibido todavía la orden, que habrá pasado V. E. á la que antes era su Comisión, pero dándome por relevado de ella, no puedo menos que tributar las mas rendidas gracias á V.E. por un favor que tantas veces había solicitado». Pagès disposava dels ingressos de les duanes de Mataró «para cubrir atenciones muy interesantes, que me tenía encargadas Su Ex. el General en Gefe, a quien digo en esta fecha que por mi parte quedan todas suspendidas».

51. ACA, Documentació de la Junta Superior de Catalunya, Caixa 18 («Gobierno»), «Expediente de los Comisionados de esta Junta Superior Dn. Esteban Pagés y Dn. Joseph Batlle con la Comisión corregimental de Gerona», document de 29 de novembre de 1811.

Pel que fa a Valentí Segura, a qui la Superior ja havia admès la dimissió el 15 d'octubre però que continuava proveint l'exèrcit, va demanar a Lacy què havia de fer i a qui havia de passar els assumptes que gestionava. El capità general li va ordenar que continués fins que ell hagués parlat amb la Junta de Catalunya. Així que Segura va seguir amb les seves activitats, ara a l'ombra del general en cap. Encara els primers dies de desembre l'intendent Ibáñez desqualificava un pla d'aquest antic comissionat, consistent a portar sal d'Eivissa i repartir-la cobrant entre diversos pobles de la costa; segons Segura, així es farien diners i es combatria el contraban. Ibáñez conclouïa:⁵² «Desengañémonos Exmo. Señor todo son planes, consejos, errores, malas inteligencias y pocos efectos. Restablézcase el orden en todos los ramos [...]. Con esto tendríamos dinero para atender á las obligaciones de la Guerra».

A poc a poc s'anava assentant la nova organització militar endegada per Lacy l'estiu de 1811 i basada en la creació d'un nou exèrcit regular. Pel novembre el capità general ordenà la militarització de les partides guerrilleres, que s'haurien d'integrar a les unitats regulars. Els favorables a aquesta forma de lluita havien perdut de moment la contesa, però alguns s'incorporarien l'any següent a l'ofensiva política que s'endegaria contra Luis Lacy.

L'ordre de militarització de les partides va agafar Josep Batlle a les comarques tarragonines, on havia estat treballant des de feia dos mesos, precisament en la formació de cossos irregulars. El 26 de novembre Lacy va decretar l'extinció del Batalló d'Urgell i del Batalló de l'Ebre, i que la seva gent passés al Regiment d'Infanteria Fernando VII i al Regiment d'Infanteria de Barcelona. Un agent de Batlle, alarmat, el va avisar quatre dies després que hi anés immediatament, «pues de lo contrario habrá un tal desorden que quizás sería muy perjudicial al Principado entero; por Dios véngase Vd. luego luego». El dia 1 de desembre Batlle escrivia a la Superior:⁵³ «A mi parecer si aquella providencia del General en Gefé

52. ACA, Documentació de la Junta Superior de Catalunya, Caixa 18 («Gobierno»), «Expediente sobre la dimisión hecha por D. Valentín Segura de su Comisión, y su aceptación por la Junta Superior», documents de 30 de novembre i 7 de desembre de 1811; Caixa 124 («Hacienda»), document de 4 de desembre de 1811. La Junta Superior va insistir a Lacy que fes plegar definitivament Valentí Segura, el qual hauria de lliurar a Josep Longuet tots els afers que portava i donar comptes detallats de la seva actuació a la costa.

53. ACA. Documentació de la Junta Superior de Catalunya. Caixa 89 («Guerra»), Comissió de la Costa, agost de 1811, documents de documents de 26 i 30 de novembre, i d'1 de desembre de 1811.

se lleva á debido efecto cerca de 800 hombres que están reunidos con el Rector de la Palma y Miralles van á dispersarse, y su dispersión no podrá dexar de ser muy nociva á este Corregimiento y trastornar las ideas de esta Comisión».

La resolució d'eliminar els cossos paramilitars va causar neguit a molts sectors del Principat i pel que sembla no va pas contribuir a augmentar de forma substancial els efectius de l'exèrcit regular, que s'incrementaren lentament per mitjà de la quinta fins a un màxim d'uns vint mil homes. De tota manera, Josep Batlle ja no va participar més en l'agitada vida política de la Catalunya de l'època, la propera etapa de la qual serien les fortes tensions entre Lacy i la Junta Superior que s'esdevindrien el 1812. Anul·lada la seva Comissió, es retirà a la vida privada, de la qual ja no va sortir fins a la mort.

CONCLUSIONS

L'actuació dels sectors radicals per influir en les principals institucions polítiques de Catalunya va fracassar. El pla –si és que mai va existir– passava per enfrontar el poder polític de la Junta Superior amb el poder militar del capità general, per així debilitar-los; crear un conflicte important amb la contestació contra la quinta del setembre de 1811, i forjar una espècie *d'exèrcit popular* per mitjà de les partides patriòtiques. Esteve Pagès i Josep Batlle, els dos vocals de la Junta Superior d'inspiració revolucionària, van intentar bastir un poder paral·lel a través de la Comissió de la Costa.

Però les seves iniciatives van xocar aviat amb la realitat, amb els sectors moderats i amb alguns organismes governamentals, que s'anaven reconstituïnt després de la desfeta del juny de 1811. Pagès, Segura i Batlle van ser denunciats perquè no informaven de la formació de les partides paramilitars en l'àrea de la seva influència, i perquè gestionaven la fiscalitat, els proveïments i les duanes segons el seu lliure albir, sense donar-ne comptes. La intendència, dirigida pel competent Andrés de Ibáñez, va anar recuperant el terreny perdut a les zones costaneres. I l'estil expeditiu que empraven els comissionats els comportà sovint enfrontaments amb les autoritats locals, dels quals va destacar la topada amb la comissió corregimental de Girona.

Algunes personalitats de l'àmbit moderat van criticar la mateixa creació de la Comissió de la Costa i van avisar del perill revolucionari que es covava al Principat. És probable que les prevencions del governador Ventura Vallgor-

nera fossin exagerades, però demostraven que existia a Catalunya una espècie de *xarxa* extremista que cercava la subversió de l'ordre establert, liderada pel pare felipó Antoni Coris. Esteve Pagès n'era un element important, sens dubte el més *polític* i ambiciós dels membres de la Comissió. Valentí Segura ens apareix com a discret i pragmàtic, i Josep Batlle com un intel·lectual sense especials aptituds per a la vida pública.

Convençuda pels oficis i informes que rebia, la resta de la Junta Superior va anar virant contra els comissionats fins a destituir-los a finals de novembre de 1811. En aquest sentit, foren segurament determinants les indicacions de l'intendent Ibáñez i del governador Vallgornera. Les relacions de la Superior amb el capità general Luis Lacy passaven aleshores per un moment *dolç*, i la Junta estava convençuda de poder comptar amb l'assentiment de l'autoritat militar per a les mesures que prenia.

Però el paper de Lacy era ambivalent. Mantenia bones relacions amb la Junta catalana i al mateix temps consentia sense cap reacció les activitats i les presumptes malversacions dels comissionats de la Costa. Fins i tot va perllongar l'actuació de Valentí Segura després que aquest fos apartat del càrrec per la Superior; més endavant, també aprofitaria la iniciativa i l'activisme d'Esteve Pagès en el camp militar i de l'espionatge.

I és que Lacy, intel·ligent i de formes pulcres però ambiciós i amb pocs escrúpols, estava consolidant la seva autoritat a Catalunya. Aviat arribaria el moment que intentaria desbancar del poder una Junta Superior delmada d'efectius, que seguia en mans dels moderats però que era cada cop més dèbil, mancada de personalitats de prestigi, i més propensa al lament que a l'acció.